

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

Nuorisoala ry kannattaa ajatusta etuuksien yhdistämisestä ja yhtenäistämisestä ja suhtautuu yleistukeen siirtymiseen pääosin positiivisesti.

Nuorisoala suhtautuu kuitenkin hyvin kriittisesti siihen, että nykylain nuoria syrjivät erityisehdot (alle 25-vuotiaiden vailla ammattia olevien koulutukseen hakuvelvollisuus ja vailla ammattia olevien odotusaika tuen saamiselle) ollaan siirtämässä sellaisenaan yleistukilain säädäntöön. Nuorisoalakin näkee tärkeänä nuorten kannustamisen kouluttautumiseen, mutta kyseenalaistaa näiden keinojen toimivuuden.

Sosiaaliturvajärjestelmässämme 5 kuukauden odotusaika on poikkeus, jota on hyvin vaikea perustella. Odotusaika rankaisee myös niitä nuoria, jotka ovat pyrkineet opintoihin ja tehneet kaiken ”oikein”. Pelkkä kouluttautumisvelvoite taas ei itsessään motivoi nuorta, jolla ei ole halua tai kykyä osallistua koulutukseen.

Nykyinen järjestelmä on nuoria kohtaan usein monimutkainen ja epälooginen, ja se kannustaa erilaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria eri suuntiin (esim. ensikertalaiskiintiö, opintotuen ehdot, maanpuolustusvelvollisuus).

Nämä työttömyysturvan ehdot ovat osatekijä siihen, että nuoret joutuvat muita ikäryhmiä useammin turvautumaan viimesijaiseen toimeentulotukeen. Hallituksen tavoitteena on puolittaa toimeentulotuen saajien määrä ja Nuorisoala haluaakin tuoda esiin, että näitä ehtoja tarkastelemalla otettaisiin varmasti askelia tähän tavoiteltuun suuntaan.

Toimeentulotuki on passivoiva etuus, joka muodostaa sitä saavalle nuorelle kannustin- ja byrokraatialoukun. Toimeentulotuen tulisi olla aidosti viimesijainen etuus, mutta nuorten työttömyysturvan erityisehdot ajavat työttömät nuoret tulottomiksi toimeentulotuen saajiksi. Nuorisola näkee, että myös nuorten oikeus ensisijaisiin, elämäntilanteeseen sopiviin etuuksiin tulee taata. Myös perustuslakivaliokunta on kannanotossaan (esim. PeVL 2/2012 vp) todennut, että etuuden epäämisen on oltava perusteltua ja katsottavissa henkilön omaksi syyksi. Nykyisessä koulutusjärjestelmässä se, ettei nuori ole päässyt hakemaansa koulutukseen ei Nuorisolan näkökulmasta ole varsinaisesti nuoren oma syy. Se on pikemminkin varsin yleistä ja osa järjestelmän toimintalogiikkaa. Vain 30 % ylioppilaista pääsee heti jatkamaan opintojaan.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

Samanaikaisesti yleistuen kanssa ollaan tekemässä muitakin nuorten sosiaaliturvaan merkittävästi vaikuttavia uudistuksia (HE-luonnos työttömyysturvaseuraamuksista, HE-luonnos palveluprosessista, HE-luonnos toimeentulotuen kokonaisuudistuksesta). Nuorisola on pöyristynyt siitä, ettei näiden esitysten yhteisvaikutuksia ole arvioitu lainkaan eikä esitysteksteissä tunnuta olevan edes tietoisia muista tulevista uudistuksista.

Lisäksi erityisesti nuoriin liittyvä kokonaisvaikutusarvio olisi tarpeellinen, sillä nuorten toimeentulotuen saanti on muita yleisempää ja heihin kohdistuu esityksissä erilaisia erityisvelvoitteita.

Tällaiset merkittävät uudistukset on syytä valmistella huolellisesti kokonaisuutena, sillä esitykset limittyvät toisiinsa täysin. Yhteisvaikutusten arviointi tulisi tehdä välittömästi ennen esitysten tuomista eduskuntaan, jotta tietäisimme, millaisia seurauksia niillä olisi ja kuinka paljon esitykset tulevat lisäämään nuorten köyhyyttä ja syrjäytymistä.

Nuorisola jakaa hallituksen tavoitteet vahvistaa sitoutumista työllisyyspalveluihin, vähentää toimeentulotuen käyttöä ja edistää nuorten kouluttautumista sekä työllistymistä. Nyt käsillä olevilla lakiesityksillä ei kuitenkaan edistetä näihin tavoitteisiin pääsyä. Yleistuki-esityksessä ongelmana on erityisesti se, että nykylain nuoria syrjiviin ja heitä toimeentulotuen saajiksi ajaviin käytänteisiin ei esitetä muutoksia.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin

-

- Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista

-

- **Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)**

Jos alle 25-vuotias vailla ammatillista tutkintoa oleva nuori ei ole hakenut vähintään kahta opiskelupaikkaa, hänelle asetetaan jatkossakin 21 viikon (5 kk) työssäolovelvoite ja hän voi saada yleistukea vasta täytettyään tämän.

Koulutukseenhakuvelvollisuuden täyttämistä tarkastellaan takautuvasti, mikä on jo itsessään nuorille epäreilu piirre työttömyysetuuksien ehdoissa.

Aihetta tarkastelleen VN TEAS-selvityksen (Koulutukseen hakuvelvoite nuorten työttömyysturvan ehtona, toim. Haikkola, Uusikangas, Korpela, Jauhiainen & Hiilamo, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:2) mukaan puolivuositain 3 000–6 000 nuorella on hakuvelvoitteeseen liittyvä työttömyysturvaseuraamus. Iso osa näistä työttömistä nuorista joutuu turvautumaan toimeentulotukeen, mitä ei voitane pitää toivottavana, sillä toimeentulotuki on passivoiva etuus, jonka saaja on kannustin- ja byrokratialoukussa.

Vaikka osa kouluista ja oppilaitoksista muistuttaakin nuoria hakuvelvollisuudesta, on vastuu asian tietämisestä nuorella. Siksi on myös hankalaa, että velvoitteen täyttämistä seurataan jälkikäteen. Nuorella ei ole välttämättä ollut tietoa velvoitteesta, jonka täyttämättä jättämisestä sanktioidaan raskaasti.

Nuorisoalan mielestä yleistukeen siirryttäessä tulisi joustaa hakuvelvoitteen osalta niin, että sitä ei seurattaisi takautuvasti. Vailla ammattia olevia nuoria voitaisiin kannustaa koulutuksen pariin myös niin, että heille asetettaisiin hakuvelvoite kun he ilmoittautuvat työttömäksi työnhakijaksi ja velvoitteen täyttämistä seurattaisiin vasta seuraavan yhteishaun osalta.

Mikäli takautuva hakuvelvollisuus päätetään yhä säilyttää, Nuorisoala ehdottaa myös, että jokin viranomaistaho (esim. Kela tai työllisyysalue) tulisi velvoittaa muistuttamaan nuoria hakuvelvoitteesta. Näin voitaisiin ehkäistä tiedon puutteesta johtuvaa, rankasti sanktioitua hakuvelvoitteen laiminlyöntiä ja toisaalta myös kannustaa nuoria hakeutumaan koulutukseen ja olemaan keskeyttämättä koulutusta. Muistutus tulisi kohdentaa oppivelvollisuusiän ylittäneille.

Selvityksen mukaan (VN TEAS 2022:2) mukaan maanpuolustusvelvollisilla nuorilla on erityisiä haasteita täyttää hakuvelvollisuus. Maanpuolustusvelvollisuutta suorittamaan menevän olisi oltava tietoinen elämänsä koskevista päätöksistä sekä niihin liittyvästä lainsäädännöstä jopa puolitoista vuotta aiemmin kuin mahdolliset opinnot voisi aloittaa.

Mikäli takautuvasti tarkasteltavasta hakuvelvoitteesta ei olla valmiita joustamaan tai luopumaan, esitämme muutoksia vähintäänkin ase- tai siviilipalveluksessa oleville alla kuvatulla tavalla:

Työttömyysturvalain (1290/2002) 2 luvun 13 §:n mukaisesta koulutukseenhakuvelvollisuudesta voidaan poiketa 14 §:n 1 momentissa luetelluista syistä, mutta 14 §:n 2 momentin mukaan asevelvollisuus tai siviilipalvelus ei ole tällainen syy. Ehdotamme tämän 14.2 § momentin poistoa. Tällöin myös 15 §:n mukaan asevelvollisuutta tai siviilipalvelusta suorittamassa oleminen olisivat päteviä syitä jättää hakematta opiskelupaikkaa.

Tällöin hakuvelvollisuus palautuisi palveluksen jälkeen, mutta palveluksesta palaavalle nuorelle ei asetettaisi 21 viikon työssäolovelvoitetta hakuvelvoitteen laiminlyönnin johdosta.

- Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)

Jatkossakin vailla tutkintoa oleville työttömille asetetaan 21 viikon (5 kk) odotusaika, jonka aikana yleistukea ei makseta. Odotusaika ei ole sidottu ikään, mutta käytännössä se koskee lähinnä nuoria. Viiden kuukauden odotusaika koskee myös niitä nuoria jotka ovat hakeneet koulutukseen, mutta eivät ole tulleet valituiksi. He ovat siis tehneet kaiken juuri niin, kuin yhteiskunta toivoo heidän tekevän mutta silti heiltä evätään pitkäksi aikaa oikeus ensisijaiseen etuuteen.

Viiden kuukauden odotusaika on suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä poikkeus, jota on todella vaikea perustella. Käytännössä odotusaika ajaa monet nuoret hakemaan toimeentulotukea.

Nuorisoala esittääkin odotusajan poistamista tai vähintäänkin sen kohtuullistamista.

Nuorisoala haluaa lisäksi kiittää siitä, että esityksessä esitetään nostettavan vanhempiensa luona asuvien (eli yleensä nuorten) työttömien osalta vanhempien tulorajojen nostamista. Tulorajoja on päivitetty viimeksi yli kaksi vuosikymmentä sitten, joten päivitys tulee todella tarpeeseen.

- Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)

-

- Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)

-

- Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)

-

- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**

-

- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**

-

- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta**

Esityksessä ehdotetaan, että alle 25-vuotiaiden aktivointijakso alkaisi aiemmin ja kestäisi pidempään, kuin muilla. Kannatamme tätä. Haluamme kuitenkin huomauttaa, että esitysluonnoksessa kerrotaan (s. 38), että nuorille työnhakukeskusteluita järjestettäisiin aktivointijaksolla määrällisesti enemmän. Näin ei kuitenkaan käsittääksemme ole: nuorten aktivointijakso on pidempi ja siksi jakson aikana on ”enemmän keskusteluita”. Tekstin muotoilu antaa virheellisesti käsityksen, että keskusteluita täytyy järjestää nuorille useammin, kuin yli 25-vuotiaille.

Aktivointijakson aikana työnhakukeskustelut ja täydentävät työnhakukeskustelut järjestettäisiin kasvokkain. Poikkeuksellisen pitkä asiointimatka ei vielä riittäisi perusteeksi järjestää keskustelua etänä. Kannatamme tätä sillä varauksella, että kasvokkaisiin tapaamisiin korvattaisiin nuorille matkakustannukset (103 §).

Samanaikaisesti tehtävä palveluprosessiuudistus (VN/8915/2024) mahdollistaa jouston keskusteluiden määrästä, jolloin nuorilla saattaa palvelutarpeesta riippuen olla hyvinkin tiheästi keskusteluita. Vaatimus osallistua kasvokkaisiin tapaamisiin voi olla kohtuutonta erityisesti sellaisilla työllisyysalueilla, joissa etäisyydet ovat pitkiä. Pienituloisilla tapaaminen voi jäädä väliin kustannusten vuoksi.

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä**

-

- **Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista**

Kuten lausuimme työnhakukeskusteluiden jaksosta, esitämme, että 103 § 1 momenttiin tehtäisiin lisäys matkakustannusten korvaamisesta aktivointijaksoon kuuluvista kasvokkaisista työnhakukeskusteluista tai täydentävistä työnhakukeskusteluista TAI 3 momentin 1 kohdasta

poistettaisiin työnhakukeskustelu ja täydentävä työnhakukeskustelu kulukorvauskelvottomina palveluina.

Uudistusten myötä nuorten kasvokkaisten tapaamisten määrä tulee kasvamaan merkittävästi ja siitä seurannee erityisesti suurilla työllisyysalueilla ja maaseudulla huomattavia kustannuksia ja haasteita.

Huomautamme myös, että tässä esityksessä esitetyt muutokset liittyvät vahvasti samanaikaisesti tehtävään uudistukseen työttömyysturvaseuraamuksista (VN/9365/2025). Jos sanktiojärjestelmää kovennetaan, vaatimus kasvokkaisista tapaamisista pitkästä välimatkasta huolimatta kasvattaa myös sanktioinnin riskiä.

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

-

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

-

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

-

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

-

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

-

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

-

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

-

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

-

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

-

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

-

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

-

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

-

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

-

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

-

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

-

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

-

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

-

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

-

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

-

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

-

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

-

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

-

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

-

4. Muuta lausuttavaa

-

Hiltunen Titta
Nuorisoala ry